

VOJENŠTÍ DUCHOVNÍ V ČS. ARMÁDĚ VE FRANCII (1939 – 1940)

OLDŘICH PEJS

PEJS, O.: The military clericals of Czechoslovak Army in the France (1939 – 1940). *Vojenská história*, 4, 1, 2000, pp 41 – 52, Bratislava

The study devotes to the participation of the clerical persons in the anti-fascist resistance and combat activity of Czechoslovak military troops in the France during the World War Two.

The author observes the fate of military clericals. On the base of confession's membership analyses their form activity in the Czechoslovak troops. As well as there is describing ecumenical religious events and their ecumenical celebrations to the commemorative days.

Military History. Czechoslovak Army. World War Two.

Čs. zahraniční rezistence, která se podřídila politickému vedení E. Beneše, usilovala po zkušenostech z protirakouského odboje v období první světové války o mezinárodní uznání své exilové politické reprezentace a vybudování vlastních vojenských jednotek na území spojenců v rámci široké protihitlerovské koalice. Do čs. zahraniční armády se hlásili, byli mobilizováni nebo přijímáni pomnichovští a pobřežní emigranti, političtí uprchlíci a rasově pronásledovaní, dále ti, které válka zastihla za hranicemi na studiích nebo za prací. Nechyběli ani krajané – starousedlíci.

Účast na odboji v řadách čs. zahraniční armády ve Francii zvolilo i několik desítek duchoven-ských osob – kněží, řeholníků, bohoslovců a dalších církevních pracovníků. Přicházely ze všech světových stran. Často jim chyběl základní vojenský výcvik, nemluvě o fyzické zdatnosti. Údaje o jejich počtu nejsou dosud úplné. Mezi katolíky lze zaznamenat nejméně 28 řeholníků a bohoslovců, mezi evangelíky jsou kněží, bohoslovci (např. budoucí biskup Jednoty bratrské Adolf Ulrich), učitelé, najdeme zde židovské církevní pracovníky a činitele dalších náboženských vyznání.

Je doposud znám jediný případ pokusu vojenského duchovního v činné službě odejít do emigrace a přihlásit se do rodící se čs. zahraniční armády ve Francii, a to ze Slovenska. K odchodu se rozhodl npor. duch. sl. Ludovít Veselý, posádkový duchovní správce v Ružomberku.¹ Jakmile se zpravodajské orgány 2. divize slovenské armády dozvěděly, že se Veselý spolu s npor. let. Bohumilem Filipem a npor. let. Ivanem Novotným chystají k útěku do Francie, zakročily. Posádkové velitelství v Ružomberku 23. 12. 1939 Veselého zatkl.²

***

Apoštolský protonotář a kanovník pařížské katedrály Notre-Dame Rudolf Zháněl vedl krajan-skou Katolickou misií pro Čechoslováky ve Francii (Mission catholique pour les Tchecoslovaques en France).³ Na podzim 1939, v době příprav na obnovení čs. armády, nabídl své

¹Michal Ludovít Veselý, nar. 1910, slovenská národnost, vyznání římskokatolické. Dráhu vojenského duchovního z povolání nastoupil 1. 6. 1936 u velitelství p. pl. 16 v Prešově. Od r. 1937 sloužil u velitelství 7. divize v Olomouci. Za zářijové mobilizace 1938 vykonával funkci přednosta duchovní správy velitelství hraničního pásma XIII v Hranicích. V pomnichovské česko-slovenské armádě sloužil u velitelství 16. divize v Ružomberku. Převzat do slovenské armády.

²Vojenský historický archiv Praha (dále jen VHA), Sběrka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, 39/5/78 (55 – 23 – 4), Velitelstvo 2. divízie, čj. 9.613/dôv.-2. odd. 1939. Veselý byl odsouzen k nepodmíněnému trestu zostřené žaláře v délce 5 měsíců. Byla mu rovněž odňata hodnost. Po částečném odpykání trestu se dočkal omilostnění a od 1. 5. 1940 nastoupil do civilní církevní správy jako administrátor ve Zvolenské Slatině. Jako aktivní účastník Povstání se po jeho potlačení skrýval v biskupském semináři, kde byl zajištěn gestapem a 12. 12. 1944 v Kremničce zavražděn. In memoriam povýšen do hodnosti majora duchovní služby a vyznamenán Čs. válečným křížem 1939.

³CATALOGUS CLERI DIOECESIOS BRUNENSIS 1934. Brno, s. 268.

služby čs. vyslanectví v Paříži a načrtnul jednací řád pro vojenskou duchovní službu a vojenské matriky. Zháněl dokázal, ve chvíli kdy nebylo vůbec jasné, zda dojde v čs. zahraniční armádě ke zřízení vojenské duchovní služby, vzbudit respekt, vybudovat si pevnou výchozí pozici a udivuhodnou aktivitou tuto myšlenku prosadit. Po církevní linii podnikl první kroky směrem k pařížskému arcibiskupství a vatikánské nunciatuře. Osobními styky na vysoké francouzské církevní hodnostáře se mu podařilo získat odpovídající církevní status. Na pařížském arcibiskupství se vojenským záležitostem věnovali generální vikář Maurice Sodour a tajemníci abbé Jacques Le Cordier a abbé Gaston Courtois. Oba posledně jmenovaní zajistili, aby Zháněl obdržel 10. 11. 1939 od nejvyššího francouzského katolického hodnostáře, pařížského arcibiskupa, kardinála Jeana Verdiera ústní církevní jmenování generálním superiorem čs. armády ve Francii, vzápětí, 20. 11., potvrzené světicím biskupem Emmanuelem Chaptalem písemně. Zháněl se také pojistil z české strany, když přišlo od jeho mateřského brněnského biskupství svolení, aby zůstal mimo diecézi ve Francii na misii. Komplikace nastala, pokud se týká slovenské strany, neboť nitranský biskup Karol Kmet'ko jako pověřenec slovenského biskupského sboru pro misie Zhánělovi oznámil, že záležitosti slovenských krajanů bude nadále zajišťovat samostatná slovenská misie, v jejímž čele stáli Ján Futák a Adalbert Klein.⁴

V Paříži se ustavil Čs. národní výbor, kde řádné ministerstvo obrany nahradila Vojenská správa (Comité National Tchécoslovaque, Département Militaire). První odvozy čs. dobrovolníků začaly 16. 9. 1939 podle seznamů vyhotovených na čs. vyslanectví v Paříži a na čs. konzulátech v Paříži, Lille, Marseille a Bordeaux. Odvozy byly oznámeny prostřednictvím čs. konzulátů a krajaňských spolků, neboť podle odhadů se ve Francii nacházelo na 42 000 čs. občanů ve věku 18 – 50 let. Po uzavření čs.-francouzské vojenské dohody došlo k vyhlášení mobilizace, když se přes zákaz podařilo zajistit vylepení mobilizačního rozkazu.⁵ Mobilizační odvozy proběhly ve dnech 7. – 21. 12. 1939.⁶ Do čela katolické vojenské duchovní služby se postavil plk. duch. sl. v.v. Rudolf Zháněl.⁷ Na výslovné přání náčelníka Čs. vojenské správy div. gen. Sergěje Ingra (vyznání římskokatolické) se i nadále věnoval katolické misii (sídliila na Rue des Plantes č. 48bis, Paříž XIV). Zháněl udělal pro čs. odboj a myšlenku ve Francii skutečně velký kus práce. Zajišťoval slavnostní bohoslužby v Paříži k významným výročím a památným dnům, kam byli zváni vysocí čs. a francouzští politici a církevní hodnostáři. Kázání většinou měl a bohoslužby sloužil František Hála, generální tajemník Čs. národního výboru. Po celou dobu Zhánělova pařížského pobytu se pravidelně každou neděli a ve svátky v L'égglise diocésaine des Étrangers (na Rue de Sevres č. 33, Paříž VI) odbývaly bohoslužby, na nichž se kázalo a zpívalo v češtině.

Čs. odboj a myšlenku podporovala i evangelická komunita. Pravidelné krajaňské bohoslužby pořádala v pařížském Temple des Billettes (na Rue des Archives č. 24, Paříž IV) Československá evangelická misia vo Francii (Mission Évangélique Tchécoslovaque en France) s faráři Bohuslavem Hrubým a Alexandrem Šimovcem pod patronací Fédération protestante de France. Židovské bohoslužby probíhaly v jedné z pařížských synagog.⁸

⁴VHA, f. VČsVJ-F, 4/1/1, Válečný denník Mission catholique pour les Tchécoslovaques en France, Podzim 1938 až do 15/IV/1940.

⁵VHA, f. NT-VB, k. 61, NT čs. vojska, čj. 5108-dův. dopl. 1942.

⁶Historique de l' Armée Tchécoslovaque en France dans la Guerre mondiale 1939 – 1945. Paris, L' Association des Volontaires Tchécoslovaque en France 1950, s. 8.

⁷ThDr. Rudolf Zháněl, nar. 1867, česká národnost, vyznání římskokatolické. Vystudoval bohosloví v Olomouci. Od r. 1896 do r. 1922 v činné vojenské službě. Vystřídal řadu funkcí vojenského duchovního a učitele náboženství na vojenských školách a vojenských velitelstvích. Začínal na zákopnické kadetní škole v Hainburgu an der Donau (15 km záp. Bratislavy) v rakousko-uherské armádě a končil na Zemském vojenském velitelství v Praze v čs. armádě. V r. 1927 odjel do Francie na misii mezi čs. krajaný. Měl hodnost polního kuráta II. třídy. O poměrech v čs. odboji ve Francii svědčí to, že nebyl v čs. zahraniční armádě oficiálně prezentován[!] a vystupoval s titulem a charakterem plukovníka duchovní služby.

⁸VHA, f. VČsVJ-F, 68/1/7, Československý boj a další materiály.

Zatím se do Francie sjížděli budoucí adepti na funkce vojenských duchovních u čs. jednotek. Již 1. 11. 1939 přijel do Paříže Václav Špaček z Eisdeny na nizozemsko-belgickém pomezí.⁹ Z Velké Británie jej 17. 11. 1939 následoval Hugo Vaniček.¹⁰ Oba po krátkém pobytu v Paříži odcestovali do Agde na jihofrancouzském pobřeží, kde se formovala čs. jednotka. Do Agde zamířil také Štefan Sivák, který působil jako duchovní v Alžírě.¹¹

Zkraje neměli duchovní rozhodně na růžích ustláno. Jejich postavení nebylo pevné. Zatím-ním velitelem čs. jednotek v Agde byl 15. 10. 1939 ustanoven plk. gšt. František Hájek,¹² který okamžitě narazil na známky národnostní a náboženské nesnášenlivosti, zejména vůči židovským příslušníkům jednotky. Na toto konto vydal řadu rozkazů. Zdůraznil, že v čs. armádě nelze připustit nenávisť vůči žádnému náboženství nebo národnosti. Hrozil se toho, že by se našli velitelé, kteří by obdobné nesváry sami vyvolávali.¹³ Důrazně je nabádal, aby zabránili používání hrubých urážlivých výroků, které se dotýkají náboženských citů vojáků.¹⁴ Postavil otázku zajištění náboženské snášenlivosti jako projev schopnosti velitelů, který bude mít vliv na kvalifikační hodnocení důstojníků.¹⁵

Plk. Hájek kladl důraz na mravní a osvětovou výchovu. Ta se prováděla na základě Zatím-ních směrnic pro mravní výchovu a pro styk s podřízenými a s místním prostředím pod vedením výchovného (osvětového) důstojníka ppor. pěch. ing. Václava Gorčici.¹⁶ Velitelé byli povinni vyčlenit v týdnu jedno odpoledne na provádění mravní a osvětové výchovy s využitím přidělených vojenských duchovních. Jako vůbec první téma určilo velitelství čs. jednotek v Agde: Potřeba svornosti v našem národě.¹⁷

Náboženská výchova nabyla výrazné rysy jednoho ze stmelovatelů ducha nově vytvářených čs. jednotek. Velitelé měli nejen umožňovat, ale přímo všemi prostředky podporovat důležitou činnost duchovních a účast všech svých podřízených na vykonávání náboženských povinností, „neboť přispívají tím velkou měrou ke zvýšení mravní hodnoty našeho vojína.“¹⁸ Vše vrcholilo slavnostními bohoslužbami k oslavě svátku sv. Panny Barbory, patronky dělostřelců, za povinné účasti všech důstojníků a mužstva dělostřelectva (bez

⁹PhDr. Václav Anselm Špaček, nar. 1912, česká národnost, vyznání římskokatolické, kapucín. Od r. 1929 studoval v zahraničí, nejprve tři roky filozofii v Nizozemsku, čtyři roky teologii v Paříži a tři roky historii v Římě s doktorátem. Po studiu působil jako profesor na *Seminaire francais des Missions* v Eisdeny. V Paříži byl 18. 11. 1939 na čs. konzulátu odveden. V čs. zahraniční armádě prezentován 23. 11. 1939 a vtělen do štábní rotý náhradního tělesa.

¹⁰Hugo Vaniček, nar. 1906, česká národnost, vyznání římskokatolické, jezuita. V letech 1927 – 1930 studoval na církevním učilišti v Krakově, v letech 1930 – 1933 teologii na univerzitách v rakouském Innsbrucku a nizozemském Maastrichtu. Působil jako výpomocný duchovní mezi čs. horníky v Belgii, od r. 1937 v duchovní správě u kostela sv. Ignáce v Praze. Protektorátní hranice překročil legálně 9. 7. 1939 a odjel do Londýna, kde studoval angličtinu a připravoval se na misijní práci ve východní Africe. Již 9. 8. 1939 kontaktoval čs. vyslanectví v Londýně, kde se po souhlasu svých církevních představených 27. 10. 1939 přihlásil do čs. armády. V čs. zahraniční armádě prezentován 13. 12. 1939 a vtělen do velitelské roty 2. p. pl.

¹¹Štefan Sivák, nar. 1903, slovenská národnost, vyznání římskokatolické, salezián. Od r. 1919 studoval v zahraničí. Absolvoval saleziánský ústav v Turíně. Bohoslovecká studia zahájil na učilišti v Kartagu v Tunisku a ukončil v Messině na Sicílii. Po vysvěcení působil v letech 1932 – 1939 jako duchovní a učitel na soukromých středních školách mezi evropskými přistěhovalci v Tunisku, Alžírsku a Maroku. Prezenční náhradní službu si odbyl v r. 1934 u divizní nemocnice č. 9 v Bratislavě. V čs. zahraniční armádě prezentován 8. 12. 1939.

¹²VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 1, čl. 1./pob.

¹³VHA, f. VČsVJ-F, 7/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Důvěrný rozkaz, č. 1, čl. 2./pob. Národnostní a náboženská snášenlivost.

¹⁴VHA, f. VČsVJ-F, 7/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Důvěrný rozkaz, č. 1, čl. 3./pob. Mravnost u jednotek.

¹⁵VHA, f. VČsVJ-F, 7/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Důvěrný rozkaz, č. 2, čl. 2./pob. Náboženská nesnášenlivost.

¹⁶VHA, f. VČsVJ-F, 67/1/7, VČsJ – výchovný odbor, spisy, prosinec 1939, čj. 077/39.

¹⁷VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 16, čl. 12./pob. Mravní a osvětová výchova.

¹⁸VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 3, čl. 13./pob. Účast na voj. bohoslužbách; dále Rozkaz, 1939, č. 4, čl. 1./pob.

ohledu na náboženské vyznání pozn. aut.)¹⁹ a dosazením právě do Agde přicestovavších duchovních do funkcí výchovných důstojníků čs. pěších pluků.²⁰ Vyskytly se proto známky nepochopení. Plk. Hájek byl dokonce nucen vydat rozkaz, kde zdůvodňoval zařazení vojenských duchovních do čs. jednotek. Odvolával se na to, že pařížská Čs. vojenská správa „z velmi naléhavých a důležitých důvodů celostátních rozhodla o zařazení vojenských duchovních... Každý zkušený, ukázněný a hodnotný důstojník nemůže nikdy bez důvodu pochybovati o správnosti rozhodnutí svého velitelství.“²¹

Prvním vojenským duchovním „všech čs. jednotek v Agde“ se stal 24. 11. 1939 voj. Václav Špaček, jehož řídil náčelník štábu mjr. gšt. Ferdinand Šeda. V následujícím týdnu jej čekaly hodinové promluvy ke shromážděným rotám a praporům.²² V dalším týdnu, 9. 12., nastoupili do služby voj. Štefan Sivák jako vojenský duchovní 1. p. pl. a zároveň výchovný (osvětový) důstojník pluku a voj. Hugo Vaníček jako vojenský duchovní 2. p. pl. a po seznámení s funkcí jako výchovný (osvětový) důstojník pluku.²³ Všichni katoličtí vojenští duchovní byli v Paříži před svým odjezdem do Agde představeni v arcibiskupské rezidenci (na Rue Barbet de Jouy č. 30, Paříž VII) kardinálovi Verdierovi, který jim pro výkon funkce udělil ústně příslušnou církevní jurisdikci. Vojenská duchovní správa navázala styk i s biskupem Gabrielem Brunheszem z Montpellieru, v jehož diecézi se čs. jednotky formovaly, i s děkanem Jourdanem z farního úřadu v Agde.

Na podnět mjr. Šedy se Špaček s děkanem Jourdanem dohodl na možnosti zřídit v nevyužitých církevních prostorách kulturní středisko pro čs. vojáky. Šeda zajistil potřebný materiál a uvolnil řemeslníky z řad vojáků. Podařilo se upravit prostorný gotický sál bývalé biskupské kapituly na přednáškovou a divadelní místnost. Čelní stěně vévodily malované postavy slovanských apoštolů Cyrila a Metoděje, na bočních stěnách se objevila panorama Hradčan a Oravy. Za jevištěm našla azyl čítárna, kterou podaroval Zháněl vlastní knihovnou o několika tisíci svazcích. Nad jeviště se podařilo umístit ateliér pro malíře a zkušebnu pro pěvecký sbor. Další dvě místnosti sloužily jako kuchyně a čajovna, kde se podával čaj a polévka. Správy a řízení „Domova čs. vojáků“ (většinou nazývaném Útulek čs. vojáků) se ujal Vaníček. Slavnostního otevření se „Domov“ dočkal symbolicky na Vánoce 1939, kdy se konala štědrovečerní oslava s programem. Půlnoční mši v místní katedrále za doprovodu rodící se čs. vojenské hudby zakončil zpěv českých a slovenských koled. Bohoslužba měla mezi místním obyvatelstvem až nečekaný ohlas.²⁴ Všestranná aktivita R. Zháněla v Paříži jej i s ohledem na vysoký věk značně vyčerpávala. Vojenská správa proto 3. 1. 1940 povolala do Paříže z Agde na výpomoc V. Špačka, který byl jazykově velmi dobře vybaven.²⁵ Hlavním administrativním úkolem duchovní služby se stalo pořízení matričních knih a archů. Zavedly se dvě matriční knihy, jednu spravovalo ústředí duchovní správy při Čs. vojenské správě,²⁶ druhá se nacházela u 1. čs. divize pro všechny příslušníky bez rozdílu náboženského vyznání. Každý vojenský duchovní zavedl vlastní matriční archy a listy, v nichž si vedl evidenci všech provedených matričních církevních úkonů.

První takový úkon představoval křest novorozence Anny Marie, dcery mjr. gšt. Jana Vastla, 8. 12. 1939. Kmotrem byl samotný E. Beneš, zastoupený v osobě gen. S. Ingra. První

¹⁹VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 8, čl. 1./pob.

²⁰VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 16, čl. 5./pob. Duchov. sl.

²¹VHA, f. VČsVJ-F, 7/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Důvěrný rozkaz, č. 5, čl. 5. Voj. duchovní – zařazení.

²²VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 4, čl. 1./pob.

²³VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 16, čl. 5./pob. Duchov. sl.

²⁴BERNÁČEK, A.: Ve válečné aréně 1938 – 1945 (Dvakrát do exilu). Český Těšín, Cor Jesu 1993, s. 25.

²⁵VHA, f. VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 2, čl. 2.

²⁶Ústředí sídlilo ve 3. poschodí hlavní budovy Čs. vojenské správy na Avenue de la Bourdonnais č. 52, Paříž VII, v květnu 1940 přesídlilo do 1. poschodí budovy na Avenue Émile Deschanel č. 19, Paříž VII.

církevní vojenské svatbě se dostalo požeňání 11. 12. 1939 v Gennevilliers u Paříže, když si voj. Antonín Záhorský (1. p. pl.) bral Anastázii Kováčovou.²⁷

Pravidelné katolické bohoslužby s českými a slovenskými zpěvy se konaly v Agde každou neděli a ve svátky v místní katedrále. Každý den se česky a slovensky zpovídalo. Mezi čs. vojáky v Agde zavítal 7. 1. 1940 montpelliérský biskup. Ve zdejší katedrále se konaly vojenské bohoslužby za účasti delegací všech čs. vojenských těles s pěveckým sborem a hudbou. Čestnou četou beze zbraní stávil 1. p. pl. a velitel pluku plk. pěch. Karel Janouch se svým pobočníkem očekávali biskupa před katedrálou. Po bohoslužbách se odebrala delegace čs. důstojníků na místní faru, kde po vzájemném představení a pozdravech byla biskupova návštěva oficiálně ukončena.²⁸ Ve dnech 12. – 20. 3. 1940 přijel z Paříže mezi čs. vojáky na jihu Francie R. Zháněl. Zároveň navštívil krajany. Cestoval rovněž do Lourdes.²⁹

Čs. velitelství v Agde vytvořilo rovněž prostor ke konání evangelických bohoslužeb a oslav židovských svátků. O to se musel postarat, dokud v čs. jednotkách ještě příslušní vojenští duchovní nepracovali, výchovný důstojník ppor. Gorčica za pomoci vojáků dotyčných náboženských vyznání. Evangelické bohoslužby se odehrávaly každou neděli, počínaje 3. 12. 1939, v učebně spojovací školy 1. p. pl. Sloužil je evangelický pastor Balfet z blízkého přístavu Sete.³⁰ Oslavu židovských svátků a pořádání bohoslužeb připravovali někteří příslušníci židovského vyznání, např. npor. pěch. Oskar Štrompf, por. pěch. Kurt Šmulovič, voj. Štěpán Barber.³¹

Formování základů 1. čs. divize v Agde převzal 29. 11. 1939 div. gen. Rudolf Viest (vyznání evangelické), divizní velitelství bylo zřízeno 16. 1. 1940.³² Vedením agendy duchovní služby u velitelství divize byl 21. 2. 1940 prozatímně pověřen voj. Š. Sivák, který zároveň zůstal duchovním 1. p. pl. Funkci výchovného důstojníka převzal 23. 2. ppor. V. Gorčica.³³ Výchovné činnosti připadl úkol „stmelit různorodost náboženství, národností, ras, politického přesvědčení a osobních názorů v jeden vojenský celek.“³⁴ Nový „Domov“ umožnil čs. vojákům trávit večery a volné chvíle v důstojném prostředí, které dalo alespoň na chvíli zapomenout na neutěšené poměry v agdeském táboře. Pořádaly se přednášky, zábavné pořady a divadelní představení. Výchovná činnost dostala nový rozměr. „Zátiší, čítárny, promítání filmů a hlavně vývěsné tabule s radami a tiskovými zprávami ze všech oborů zájmů vojenských příslušníků plní dokonale svoje dílo, což je nejlépe patrné na naprostém vymizení fantastických zpráv, které se dříve mezi mužstvem rojily.“³⁵ Viest však dal

²⁷VHA, f. VČsVJ-F, 4/1/1, Válečný denník Mission catholique pour les Tchecoslovaques en France, Podzim 1938 až do 15/IV/1940.

²⁸VHA, f. VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 3, čl. 1.

²⁹VHA, f. VČsVJ-F, 126/1/15, Národní výbor československý – Vojenská správa, Důvěrný domácí rozkaz, 1940, č. 9, čl. 3. Zháněl organizoval účast čs. vojáků na národní pouti do Lourdes. Měla se uskutečnit v sobotu a v neděli 16. – 17. 3. 1940, ale byla odložena. Na pouť se přihlásilo na 700 vojáků. Údajně se skupina asi 200 vojáků od letecké skupiny, telegrafní jednotky a ženijní jednotky nakonec do Lourdes dostala, ale již v době válečných událostí na západní frontě, když rozkaz o zákazu cestování a přísné pohotovosti do jejich posádek včas nedorazil.

³⁰VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 10, čl. 1./pob. a č. 26, čl. 8; dále 12/1/1, Rozkaz, 1940, č. 9, čl. 3.

³¹VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, č. 13, čl. 4./pob. a č. 14, čl. 7./pob.; dále 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 34, čl. 3; dále 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 93, čl. 11.

³² Velitelství zpočátku sídlilo v Agde na Rue Grande č. 16 v přízemí budovy španělského konzulátu. Ve dnech 2. – 4. 3. 1940 se část velitelství divize přemístila do nedalekých Béziers.

³³VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 19, čl. 7 a č. 21, čl. 2. Výchovným důstojníkem 1. divise se stal 16. 3. 1940 kpt. pěch. ing. Vojtěch Marek a výchovným důstojníkem tábora v Agde por. let. Zdeněk Bechyně.

³⁴VHA, f. VČsVJ-F, 159/1/18, Směrnice pro výchovnou činnost u útvarů 1. divise, čj. 2567/3. odd. – 1940. O spolupráci na tomto úkolu s vojenskými duchovními zde nenajdeme ani zmínku. Jako naléhavou ji ale vnímal poslanec František Uhlíř, který zpracoval vlastní rámcový program mravní a osvětové výchovy a vojenské propagace. Zapojení duchovních, kteří mají vliv na silně nábožensky založené vojáky, do mravní a osvětové výchovy považoval za velký úspěch. VHA, f. VČsVJ-F, 68/1/7, Rámcový program ze dne 27. 3. 1940.

³⁵KULKA, E.: Židé v československém vojsku na Západě. Praha, Naše vojsko 1992, s. 48.

na srozuměnou, že na velitelství „docházejí záměrně šířené informace, jakoby se dělaly rozdíly mezi vojáky podle jejich národnosti, náboženství apod. Upozorňuji, že veškeré zákony ČSR, vydané v tomto směru, jsou platné a nikým – ani ze strany velitelů ani ze strany kamarádů – nesmí být zacházeno jinak pro jeho národnost nebo náboženství.“³⁶

Počet posádek čs. jednotek na jihu Francie se postupně roznášel. Vojenští duchovní přidělení do Agde zajížděli podle požadavků posádkových velitelů na nedělní bohoslužby na místa dislokace čs. vojáků. První na řadě byl ubytovací prostor dělostřeleckého pluku v posádkách Port-la-Nouvelle (velitel pplk. děl. Ondřej Vysloužil), Sigean (mjr. děl. František Nekola) a Portel (mjr. gšt. Zdeněk Sládeček).³⁷ Smíšený převěždný oddíl záměřil 15. 2. 1940 do osady Lapalme (23 km již. Narbonne) pod velením plk. gšt. Josefa Vrzáčka. Nově zřízené velitelství v Montpellier převzal 11. 3. 1940 mjr. gšt. Jan Vastl. Montpellier se stal místem pobytu telegrafní roty. Na čele s plk. pěch. Janem Kratochvílem bylo 15. 3. 1940 zřízeno velitelství v Pézenas pro posádky Pézenas, Montagnac (pplk. pěch. Antonín Zeman Barovský) a Castelnan (npor. jezd. František Procházka). Pod velením npor. žen. ing. Josefa Coufala se v dubnu 1940 objevila ženijní rota v Avignonu.

Příležitost k upřímným projevům profrancouzského postoje přineslo úmrtí kardinála Verdiera, považovaného za přítele

meziválečného Československa. Čs. posádková velitelství dostala pokyn, aby po projednání s francouzskými církevními úřady uspořádala v místních kostelích rekviem za zemřelého. Důraz byl kladen na publikování aktu mezi francouzskou veřejností a na hojnou účast gážistů a mužstva posádek.³⁸ Za vzor propagace čs. myšlenky byly později vydávány smíšený převěždný oddíl v Lapalme a telegrafní rota v Montpellier. Rekviem v Lapalme se zúčastnil celý oddíl za přítomnosti starosty obce a většiny místního obyvatelstva. Rekviem uspořádanému telegrafní rotě se dostalo mimořádné pozornosti v místním denním tisku.³⁹

Čs. vojáci ostatních náboženských vyznání rovněž nepřicházeli zkrátka. Mužstvo křesťanských vyznání obdrželo služební volno k návštěvě bohoslužeb a po dobu bohoslužeb. V případě církevních svátků získalo služební volno po celou dobu svátků.⁴⁰ Evangelické bohoslužby se nejprve konaly ve francouzské režii. Pařížská Čs. vojenská správa přemístila 9. 1. 1940 k čs. jednotkám v Agde voj. Miroslava Míkoláška jako vojenského duchovního evangelického vyznání.⁴¹ Ten vzápětí odjel do Cannes, kde se jako zástupce čs. armády účastnil na bohoslužbách za oběti války.⁴² První evangelické bohoslužby s kázáním v češtině držel Míkolášek v neděli 21. 1. 1940 v Agde v čítárně 2. p. pl.⁴³ Míkolášek⁴⁴ rovněž neopomíjel propagaci čs. myšlenky. Např. 10. 3. 1940 přednášel v Montpellier před širší francouzskou veřejností o T. G. Masarykovi na tamní teologické fakultě. Sám jmenovitě doporučil účast čs. vojáků z pěších pluků a letecké skupiny. Vojáci zazpívali dvě národní písně.⁴⁵ Jako posilu dostal k ruce 16. 3. 1940 svob. Michala Vyšného.⁴⁶

³⁶VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 7, čl. 4. Národnosti a náboženství – svoboda projevu.

³⁷VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 7, čl. 5.

³⁸VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 43, čl. 2.

³⁹VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 52, čl. 1.

⁴⁰Např. na Velký pátek, 22. 3. 1940, obdrželi příslušníci evangelických církví služební volno po celý den. Příslušníci pravoslavné církve obdrželi služební volno po celou dobu církevních svátků na dny pátek 26. 4., sobota 27. 4. a neděle 28. 4. 1940. VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 32, čl. 6 a č. 52, čl. 5.

⁴¹VHA, f. VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 7, čl. 4.

⁴²VHA, f. VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 7, čl. 5.

⁴³VHA, f. VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 14, čl. 7.

⁴⁴Miroslav Míkolášek, nar. 1911 v Sutivanu na ostrově Brač (dnes Chorvatsko), příslušný do obce Horní Sloupnice u Litomyšle, česká národnost, vyznání českobratrské evangelické. Absolvoval Husovu čs. evangelickou fakultu v Praze a Misijní školu v Paříži. Od r. 1935 byl misionářem Société des Missions évangéliques de Paris v Kamerunu. V čs. zahraniční armádě prezentován 10. 1. 1940 a vtělen do 2. p. pl.

⁴⁵VHA, VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 47, čl. 1.

⁴⁶VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 32, čl. 9 a č. 40, čl. 17.

Dalším evangelíkem byl Ján Michalec.⁴⁷ Ten vystoupil se slovenským proslovem na vojenské akademii ve dnech 3. – 4. 5. 1940, kdy se vzpomínalo 21. výročí tragické smrti prvního čs. ministra vojenství M. R. Štefánika.⁴⁸ V rámci vzpomínky na Štefánika se v neděli 5. 5. 1940 konaly společně s evangelíky slavnostní bohoslužby církve československé za účasti duchovního této církve Karla Víta pro posádku Agde na učebně č. 3 v rajonu I. p. pl. dopoledne, pro posádky v Pézenas a Montagnac v útulku I. p. pl. v Pézenas odpoledne.⁴⁹ Vít se v Paříži věnoval církevně-misijní činnosti, krajanským záležitostem a propagaci.⁵⁰ Nominálně byl dnem 1. 5. 1940 přemístěn k náhradnímu tělesu 1. čs. divize.⁵¹ Od náhradního tělesa ke štábní rotě Čs. vojenské správy do Paříže přišel voj. asp. JUDr. Miloslav Horák, vikář českobratrské církve evangelické, jako společensky a jazykově vybavená osoba.⁵² Do Paříže na výpomoc ke Zhánělovi dorazil, vedle Špačka, i Michal Vyšný.⁵³ S evangelickými bohoslužbami vypomáhal mezi čs. vojáky v Agde i slovenský evangelický farář A. Šimovec, který se po porážce Francie zapojil do Centre d'Aide tchécoslovaque v Marseille.

Vojenská duchovní služba pozvolna dostávala organizovanou podobu. S účinností od 12. 2. 1940 vstoupila v platnost organizace Čs. vojenské správy, kdy v rámci II. (všeobecně vojenského) odboru byly duchovní záležitosti zařazeny do I. (organizačního a výcvikového) oddělení.⁵⁴ Zháněl, potažmo Čs. vojenská správa do jisté míry improvizovali při výběru vhodných kandidátů na funkce výkonných vojenských duchovních.⁵⁵ Vzácnou výjimku představoval Karel Vít, relativně mladý duchovní, fyzicky velmi dobře vybavený (klasifikace 1), s určitou zkušeností s vojenskou duchovní službou v meziválečné čs. armádě. Tím se nikdo z dalších adeptů nemohl pochlubit. Odtud také označení vojenští duchovní bez uvádění hodností, neboť šlo o příslušníky mužstva. A přitom by jim náležela důstojnická hodnost.

Rádnou rámcovou organizaci duchovní služby přineslo až rozhodnutí Čs. vojenské správy ze dne 24. 5. 1940. U pařížské Čs. vojenské správy působila v rámci II/1. oddělení duchovní skupina ve složení 2 římskokatolíci a 1 evangelický vojenský duchovní. Přednostou duchovní skupiny (a zároveň přednostou duchovní služby) zůstal plk. duch. sl. Rudolf Zháněl. K sobě měl přidělené Václava Špačka a Michala Vyšného. Všechny ustanovoval do funkce náčelník

⁴⁷Ján Michalec, nar. 1906, slovenská národnost, vyznání evangelické a.v. Tvrdý zastánce společného soužití Čechů a Slováků, českoslovakista. Svou účast v odboji zdůvodňoval ideologickými pohnutkami. Pomáhal běžencům při jejich odchodu do emigrace. Slovensko opustil 18. 1. 1940 na arbitrážní hranici v Pustém Fedýmeši (dnes Pusté Útany). V Maďarsku internován. Přihlásil se v Bělehradě, odkud odcestoval do Francie, kde byl v Marseille 28. 3. 1940 odveden. V čs. zahraniční armádě prezentován 30. 3. 1940 a vtělen do štábní rotě náhradního tělesa. V meziválečné čs. armádě absolvoval vojenskou prezenční službu u p. pl. 23 „Amerických Slováků“.

⁴⁸VHA, f. VČsVJ-F, 12/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1940, č. 66.

⁴⁹VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 52, čl. 11.

⁵⁰Karel V. Vít, nar. 1911, česká národnost, vyznání církve československé (= vyznání československé). Studoval na Husově čs. evangelické fakultě v Praze a Vysoké škole bohosvědné Církve československé v Praze (státně neschválené – pozn. aut.). Od r. 1932 působil jako farář ve Slaném a od r. 1934 ve Vínorů u Prahy. Protektorátní hranice překročil 22. 12. 1939 u obce Podmokly u Děčína a německé hranice téhož dne ve Warnemünde u Rostocku a přijel do dánského Gedensu. Do Francie dorazil 12. 1. 1940. V čs. zahraniční armádě prezentován 12. 2. 1940. V meziválečné čs. armádě absolvoval náhradní prezenční službu u divizní nemocnice č. 3 v Terezíně. Vykonal dvě cvičení u duchovního (I./6.) oddělení MNO, kde úspěšně složil zkoušku na důstojníka duchovní služby v záloze. Záříjovou mobilizaci 1938 prodělal u polní zdravotní rotě 74.

⁵¹VHA, f. MNO-L, 42/1/110, Sborník důvěrných výnosů a nařízení čs. vojenské správy, 1940, č. 7, čl. 2.

⁵²VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 81, čl. 3.

⁵³Michal Vyšný, nar. 1915, slovenská národnost, vyznání evangelické a.v. V letech 1934 – 1938 studoval na Evangelické teologické fakultě v Bratislavě, od prosince 1938 na Svobodné protestantské teologické fakultě v Paříži. V čs. zahraniční armádě prezentován 19. 10. 1939 a vtělen do 3. p. pl. (10. rota).

⁵⁴VHA, f. MNO-L, 42/1/110, Sborník důvěrných výnosů a nařízení čs. vojenské správy, 1940, č. 1, čl. 4; dále f. VČsVJ-F, 6/1/1, Důvěrný domácí rozkaz, 1940, č. 1, čl. 2.

⁵⁵Někteří naši vojáci si při zařazení do čs. jednotek všelijak vypomáhali. Voj. Josef Rybák ohlásil při prezentaci, že je kapitánem duchovní služby a v tomto smyslu podepsal prohlášení. Šetřením bylo nesporně zjištěno, že žádné hodnosti v čs. armádě nedosáhl. Trešť: 21 den prosté samovazby. VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divise, Denní rozkaz, 1940, č. 23, čl. 8.

Čs. vojenské správy gen. Ingr. U velitelství 1. divize měla fungovat duchovní správa v rámci 1. oddělení štábu divize ve složení 2 římskokatolí, 1 evangelický, 1 církve československé a 1 židovský vojenský duchovní. Přednostou duchovní správy divize byl určen starší římskokatolický vojenský duchovní, jímž se stal Štefan Sivák.⁵⁶ Dále zde působili evangelický duchovní Miroslav Mikolášek a židovský duchovní Alexandr Kraus. U velitelství náhradního tělesa měla působit duchovní správa ve složení 1 římskokatolický a 1 evangelický vojenský duchovní. Funkci přednosty přebíral katolický duchovní Hugo Vaníček s přiděleným evangelickým duchovním Jánem Michalcem.⁵⁷

Přednosty těchto výkonných duchovních správ ustanovoval do funkcí velitel divize div. gen. R. Viest, po jeho onemocnění brig. gen. Bedřich Neumann (krycí jméno Bohuš Miroslav). Po odchodu velitele divize z prostoru náhradního tělesa přecházela jeho pravomoc ke jmenování přednostů duchovních správ přímo na gen. Ingra. Velitel divize získal rovněž oprávnění k přidělení jednoho římskokatolického duchovního do jiné posádky s možností pověřit jej výkonem funkce vojenského duchovního pro jednu nebo více blízkých posádek. Specifické postavení zaujal Karel Vít. Byl sice přidělen k náhradnímu tělesu pro službu u velitelství divize, ale zastával zároveň funkci v ústředí církve československé v Paříži, takže se jeho sídlem stala právě Paříž. Svou funkci u divize mohl vykonávat pouze bez nároku na náhradu cestovného. V době nepřítomnosti u divize jej proto zastupoval zde přítomný evangelický duchovní.⁵⁸

Postavení vojenských duchovních komplikovala úroveň jejich hodnostního zařazení. Krátce řečeno stav bez důstojnických hodností. Opatření, aby ti, co nejsou důstojníky duchovní služby z povolání, ve výslužbě nebo v záloze, obdrželi hodnost podporučíka duchovní služby na dobu válečné potřeby, hodně pomohlo. Velitel 1. divize umožnil vojenským duchovním nosit od 5. 6. 1940 označení podporučík (týkalo se Krause, Michalce, Mikoláška, Siváka, Vaníčka a Vyšného).⁵⁹ Téhož dne vyšel výnos Čs. vojenské správy v Paříži o povýšení na ppor. duch. sl. vál. s účinností od 1. 5. 1940 pro Krause, Michalce, Mikoláška, Siváka, Špačka, Vaníčka, Víta a Vyšného.⁶⁰

Zvláštní zmínku zasluhuje uspokojování náboženských potřeb čs. vojáků vyznání židovského (dobově izraelského). Začneme na britské půdě, a to pamětním listem židovských vojáků ze dne 29. 8. 1940 zaslaným prezidentovi E. Benešovi. V listu je po náboženské stránce popisována situace ve francouzském Agde. Ve zkratce: odkládáno ustanovení čs. vojenského rabína přes sliby na nevyšších místech, nevyhovění žádostem francouzských rabinů k návštěvám čs. vojáků, obtíže při provádění náboženských úkonů u jednotlivých rot a baterií nečtením rozkazů týkajících se židovských bohoslužeb a svátků.⁶¹ Uvedme některá fakta. V prosinci 1939 se konaly v Agde oslavy židovského svátku Chanuka v místním kině.⁶² Zúčastnilo se na 550 židovských vojáků, mezi něž přišel moravskoslezský vrchní rabín dr. Ludvík Löwy z Brna. V dubnu 1940 při svátku Pesach se mužstvu, které se celý týden stravovalo rituálně, vyplácelo stravné 9,35 Frs na den. Židovští vojáci měli připraveno rituální víno a macesy (nekašený chléb).⁶³ V červnu 1940 proběhla oslava svátku Šavuot.⁶⁴

⁵⁶Sivák se dočkal 20. 5. 1940 definitivního přemístění od 1. p. pl. k velitelství 1. divize. Zároveň přešel Vaníček od 2. k 1. p. pl. VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divize, Denní rozkaz, 1940, č. 69, čl. 2 a č. 70, čl. 4.

⁵⁷VHA, f. VČsVJ-F, 127/1/15, Velitelství 1. divize, Důvěrný rozkaz, 1940, č. 35, čl. 1.

⁵⁸VHA, f. MNO-L, 42/1/110, Sborník důvěrných výnosů a nařízení čs. vojenské správy, 1940, č. 9, čl. 2 a čl. 4.

⁵⁹VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divize, Denní rozkaz, 1940, č. 88, čl. 4.

⁶⁰VHA, f. MNO-L, 42/1/110, Sborník důvěrných výnosů a nařízení čs. vojenské správy, 1940, č. 11, čl. 1.

⁶¹VHA, f. MNO-L, 26/11/8, MNO, čj. 2120-I/2. odd. 1940.

⁶²VHA, f. VČsVJ-F, 10/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Rozkaz, 1939, č. 13, čl. 4./pob. a č. 14, čl. 7./pob. Chanuka – hebr. posvěcení chrámu, sedmidenní náboženská slavnost k počtě vítězství Makkabejských v r. 164 př. n. l. a znovuvysvěcení jeruzalémského chrámu.

⁶³VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divize, Denní rozkaz, 1940, č. 46, čl. 4 a č. 52, čl. 2. Pesach – tzv. hod velikonočního beránka, předchůdce křesťanských velikonoce spojený se sedmidenními svátky massot (přesnice) jako vzpomínka na odchod Hebrejců z faraónského Egypta.

⁶⁴VHA, f. VČsVJ-F, 130/1/15, Velitelství 1. divize, Denní rozkaz, 1940, č. 93, čl. 11. Šavuot – svátek týdnů slavený na památku darování tóry na hoře Sinaji proroku Mojžišovi.

Pravidelné židovské bohoslužby se konaly v čítárně 2. p. pl., jemuž velel plk. pěch. Jan Satorie (vyznání římskokatolické), který projevoval pochopení pro náboženské potřeby židovských vojáků. Evangelické bohoslužby se z této místnosti přenesly do čítárny 3. p. pl. Bohužel žádný v cizině dlící židovský rabín neprojevil zájem v čs. zahraniční armádě pracovat. Týká se to zejména rabína ppor. duch. v zál. Huga Stránského. Volba padla na Alexandru Krause, který se stal přirozeným mluvčím židovských vojáků.⁶⁵ Jeho jmenování prosadil dr. Štěpán Barber, generální sekretář Svazu Židů z Československa ve Francii. K výkonu své funkce vojenského rabína obdržel svolení nejen od vrchního rabína dr. Ludvíka Löwyho z Brna, ale rovněž od hlavního rabína Francie Isaiha Schwarze. V každé rotě si našel svého důvěrníka, který mu tlumočil názory a stížnosti židovských vojáků. Není divu, někteří vojáci neskrývali svůj antisemitismus a pro hrubé slovo nebo jízlivou poznámku nešli daleko. A pokud se našel velitel, který tyto projevy národnostní a náboženské nevráživosti nebral na vědomí a nezakročil, nebo dokonce konvenovaly jeho vlastnímu naturelu, dočkal se jen roztrpčení svých židovských podřízených.⁶⁶ Nebezpečí, že židovská otázka rozloží čs. zahraniční armádu, však podle mého názoru nehrozilo.

Ve chvíli, kdy Francie stála na pokraji rozvratu politického a společenského života a její armáda ztrácela pod německými útoky bojeschopnost, se urychlilo vyzbrojování a vystrojování čs. jednotek na jihu země. Příprava na bojové vystoupení čs. vojáků na francouzské frontě vrcholila. Počátkem června 1940 odjela tzv. divizní pěchota (1. a 2. p. pl.) v počtu téměř 5000 mužů na sever do soustředovacích prostorů v přífrontových pásmech. Mezi příslušníky 1. p. pl. zamířil na frontu rovněž ppor. duch. sl. vál. Hugo Vaníček. Účast dalších vojenských duchovních na frontě nemá dokladování, ani ji nepředpokládám.⁶⁷ Obranné a ústupové boje čs. vojáků již byly v dostatečné míře popsány a zhodnoceny.⁶⁸ Mezi čs. vojáky vyznamenanými Čs. válečným křížem 1939 najdeme i jméno Hugo Vaníčka. Povzbuzoval mužstvo v bojových sledech rot, ošetřoval raněné, choval se nebojácně a neohroženě, to je krátké shrnutí zdůvodnění návrhu na vyznamenání. Ví se však zejména o jeho duchapřítomném a statečném chování na mostě přes řeku Loiru u města Gien, kde v davové psychóze civilních uprchlíků a ustupujících čs. a francouzských vojáků propukla panika a chaos při bombardování. Hrozilo nebezpečí, že čs. jednotky budou obklíčeny. Vaníček se iniciativně chopil řízení přepravy přes most a svým klidem, rozvahou a znalostí jazyka zajistil plynulý přechod.

Situace na francouzské frontě přinášela jen beznaděj. Čs. jednotkám nezbývalo nic jiného než se odpoutat od nepřítele a pokusit se, pokud možno spořádaně, o návrat na pobřeží do původních výcvikových prostorů v okolí Agde. Do přístavu Sete, odkud měli být čs. vojáci evakuováni na britské ostrovy, se podařilo uniknout na 1600 příslušníkům divizní pěchoty. Čs. armáda ve Francii se rozpadla. Opustila ji značná část vojáků. Zbytek se snažil nalodit na přistavené evakuační lodě. V okamžicích dezorganizace a rozkladu se podařilo odplout 4000 vojákům a asi 500 civilistům. Na britské ostrovy směřovali rovněž vojenští duchovní.

⁶⁵Alexandr Kraus, nar. 1913, ruská národnost, vyznání židovské. Studoval na Vysoké škole obchodní, filozofické fakultě a talmudské škole. Působil jako profesor na obchodní akademii. Do Nizozemska emigroval 7. 4. 1939. Do Francie přijel 1. 8. 1939, kde pobýval u svého bratra v Bordeaux. V čs. zahraniční armádě prezentován 21. 11. 1939 a vtělen do 1. p. pl.

⁶⁶Velitel čs. jednotek v Agde plk. gšt. F. Hájek trpce konstatoval: „Mám přesné zprávy, že velitelé nekonají svou povinnost v otázkách náboženské snášlivosti a že nezakročí včas, ba mnohdy svými řečmi a chováním vyvolávají nežádoucí třenice, t.j. náboženskou nesnášlivost. Tak poddůstojníci u jedné setniny vyhrožují vojínům židovského vyznání a velitelé setnin a čet nezjednali dosud pořádek.“ VHA, f. VČsVJ-F, 7/1/1, Velitelství čs. jednotek v Agde, Důvěrný rozkaz, č. 2, čl. 2./pob. Náboženská nesnášlivost.

⁶⁷VHA, f. VČsVJ-F, 119/1/14, Válečný deník velitelství 1. divise, příloha č. 5, zařazovací listina p. pl. 2 a příloha č. 16, zařazovací listina p. pl. 1.

⁶⁸BROD, T. – ČEJKA, E.: Na západní frontě. Historie československých vojenských jednotek na Západě v letech druhé světové války. Praha, Naše vojsko a Svaz protifašistických bojovníků 1965, s. 117 – 128; ČEJKA, E.: Bitva o Francii. Plzeň, Nakladatelství MUSTANG 1994, s. 430 – 438 a 551 – 553; Tyž: Československý odboj na Západě (1939 – 1945). Praha, Mladá fronta 1997, s. 179 – 190 a 215 – 218.

Většina se sešla na lodi Mohamed Ali-el-Kebir, jejímuž lodnímu transportu velel div. gen. Viest. Z Čs. vojenské správy, která se z Paříže přesunula do Béziers, byli do prvního (hlavního) odsunového sledu zařazeni Zlhaněl, Špaček a Vyšný.⁶⁹ K nim se připojili Kraus, Mikolášek a Vít. Na lodi Neuralia, jejímuž lodnímu transportu velel pplk. gšt. Jaroslav Hrabovský (krycí jméno Jaroslav Ostravský), odplul Michalec. Nakonec se na palubu Rod-el-Farag nalodil Vaníček.

Po kapitulaci Francie se do srpna 1940 soustředilo v táboře v Agde na 5500 čs. vojáků, kteří z nejrůznějších důvodů zůstali na území neokupované Francie a čekali na demobilizaci. Mezi čs. vojáky v Agde se nalézal rovněž Štefan Sivák, který s ostatními vojenskými duchovními do V. Británie neodplul. Francouzské úřady rozdělily čs. vojáky do rot českých, slovenských a jedné židovské. Asi 700 až 800 čs. vojáků muselo nastoupit na práce v tzv. Groupes de Travailleurs Étrangers. „Velká většina Slováků žádala o návrat na Slovensko hlavně pod vlivem propagandy, kterou v táboře prováděl luďácký farář Sivák s několika jinými. Sivákova skupina byla nakonec uvězněna pro protifrancouzskou propagandu.“⁷⁰ dozvíдалo se londýnské čs. MNO o poměrech v Agde. Samotný vojenský tábor v Agde byl koncem března 1941 likvidován. Sivák po vypovězení z Francie odjel na Slovensko, kde byl v lednu 1941 bezpečnostními orgány zajištěn a vyšetřován pro činnost proti Slovensku. Po propuštění, na zákrok z vyšších míst, působil jako katecheta, ale byl v červnu 1943 povolán do vojenské činné služby ve slovenské armádě a odeslán na východní frontu k Zajišťovací divizi. Jde o jediný známý případ vojenského duchovního, který sloužil ve funkci vojenského duchovního jak v čs. zahraniční armádě, tak ve slovenské armádě.

---

⁶⁹VHA, f. VČsVJ-F, 6/1/1, Národní výbor československý – Vojenská správa, Důvěrný domácí rozkaz, č. 23, čl. 2.

⁷⁰VHA, f. MNO-L, 26/12/8, MNO, čj. 2415-1/2. odd. 1940; dále 26/20/11, MNO, čj. 3836-1/2. odd. 1940.

ČS. POZEMNÍ ARMÁDA VE FRANCII
POČETNÍ STAV PODLE HODNOSTNÍCH SKUPIN A NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ
(STAV K 23. 2. 1940)

Vyznání	důstojníci		rotmistři		poddůstojníci	mužstvo	Celkem
	akt.	zál.	akt.	zál.			
římskokatolické	177	80	16	7	888	4426	5594
řeckokatolické	1				12	45	58
evangelické	9	15	1	1	124	533	683
československé	23	14	2	2	82	150	273
židovské		53	2	2	171	771	999
jiné*		3			7	19	29
bez vyznání	27	46	2	4	230	590	899
Celkem	237	211	23	16	1514	6534	8535

* (např. vyznání pravoslavné, starokatolické, adventistické, unitářské, muslimské apod.)
 Sestaveno podle VHA, f. VČsVJ-F, 25/1/3, spisy VčVS, bez čj.

ČS. POZEMNÍ ARMÁDA VE FRANCII
POČETNÍ STAV PODLE MÍSTA PŘÍCHODU A NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ
(STAV K 24. 6. 1940)

Vyznání	Čechy, Morava, Slezsko	Slovensko, Podkarpatská Rus	Francie a její kolonie	V. Británie a její kolonie	Celkem
římskokatolické	1584	271	5438	97	7390
řeckokatolické	3	27	94	1	125
evangelické	162	87	586	10	845
československé	277	6	126	7	416
židovské	166	162	702	322	1352
jiné	13	1	24	2	40
bez vyznání	439	38	703	57	1237
Celkem	2644	592	7673	496	11405

Sestaveno podle VHA, f. MNO-L, 28/9/16, čj. 1108/II/1. Dív. 1941

O. PEJS: DIE MILITÄRSEELSORGER IN DER TSCHSL. ARMEE IN FRANKREICH (1939 – 1940)

Für die Teilnahme an der Widerstandsbewegung in den Reihen der tschsl. Außenarmee in Frankreich entscheiden sich auch ein paar Zehner Geistlicher – Priester, Ordenbrüder, Theologen und anderer kirchlichen Angestellten. Diese sind von verschiedenen Himmelsrichtungen gekommen. Häufig fehlte ihnen die Militärgrundausbildung sowie die physische Leistungsfähigkeit. Die Daten über die Anzahl der Geistlichen sind bis heute noch nicht ganz klar. Unter den Katholiken können wir mindestens über 28 Ordenbrüder und Theologen finden, unter den Protestanten kamen die Priester, Theologen, Lehrer (z. B. künftiger Bischof der Brüderlichen Einheit, Adolf Ulrich) vor, und wir finden hier jüdische Kirchenangestellten und auch die Vertreter sonstiger Kirchen. Bis heute ist uns nur ein Fall des Versuches bekannt, und zwar aus Slowakei, um die Auswanderung unter der aktiven Militärgestlichen, mit dem Ziel in der tschsl. Außenarmee im Frankreich zu dienen. Zu dem Abmarsch entschloß sich ein Militärgestlicher, Oberleutnant Ludovít Veselý, Garnisonsmilitärpfarrer in Ružomberok. An die Spitze der katholischen Militärseelsorge stellte sich ein pensionierter Militärgestliche, Oberst Rudolf Zháněl. Aufgrund des ausdrücklichen Wunsches des Leiters der tschsl. Militärverwaltung, Divisioners Sergej Ingra (römisch-katholische Konfession) widmete sich er weiterhin der katholischen Mission (ihren Sitz hatte sie auf Rue des Plantes Nr. 48bis, PARIS XIV). Er stellte die feierliche Gottesdienste anlässlich der bedeutungsvollen Gedenktage und Feiertage an den die höchsten tschsl. und französischen Politiker und kirchlichen Würdenträger eingeladen wurden, sicher.

Den tschsl. Widerstand und seine Idee unterstützte auch die protestantische Kommune. Die regelmäßigen Landmannsgottesdienste veranstaltete die Tschechoslowakische evangelische Mission in Frankreich (Mission Évangélique Tchecoslovaque en France) in dem Temple des Billettes in Paris (Rue des Archives Nr. 24, Paris IV), mit dem Pfarrer Blahoslav Hrubý und Alexander Šimovec in der Zusammenarbeit mit der Fédération protestante de France. Die jüdische Gottesdienste verliefen in einer von pariser Synagogen. Der zeitweilige Kommandeur der tschsl. Truppen in Agd, Oberst i.G. František Hájek stellte die Frage der Sicherstellung der religiösen Duldsamkeit als Ausdruck der Führungsfähigkeiten, der einen Einfluß auf die Qualifikationsbewertung der Offiziere haben wird.

Die kirchliche Erziehung erlangte markante Züge und schloß den Geist der neu geschaffenen tschsl. Truppen zusammen. Die Kommandeure sollten nicht nur ermöglichen, sondern auch unmittelbar mit allen Mitteln, die bedeutende Tätigkeit der Geistlichen und die Teilnahme aller Untergeordneten an den kirchlichen Veranstaltungen unterstützen. Der Wehrmann Václav Špaček war der erste Militärseelsorger, der zuständig für alle tschsl. Truppen in Agd wurde. Die Einrichtung der Matrikenbücher und der Archivdokumente war die administrative Hauptaufgabe der Militärseelsorge. Insgesamt wurden zwei Matrikenbücher eingeführt. Ein Buch war in der Verwaltung des Zentrums der Militärseelsorge bei der tschsl. Verwaltung, zweites befand sich in der 1. tschsl. Division, das für alle Angehörigen ohne Unterschied der kirchlichen Konfession diente.

Das tschsl. Kommando in Agd schuf den Raum ebenso für die evangelische Veranstaltungen und Gottesdienste sowie für die jüdische Feiertage. Dafür war bei der Abwesenheit der jeweiligen Militärgestlichen der Erziehungsoffizier, Vizeleutnant Gorčica in der Zusammenarbeit mit Soldaten der betreffenden Konfessionen verantwortlich.